

Позаурочні проекти

Людмила **КОНДРАТОВА**,
доцент Запорізького ОІППО, кандидат педагогічних наук

Класична місія сільської школи - бути соціокультурним центром села. Саме тут організація позаурочної проектної діяльності дозволить розширити коло інтересів дітей та сприятиме змістовності їхнього дозвілля.

Останнім часом у науково-педагогічній літературі ми зустрічаємося з думкою, що в сільській місцевості доступ до якісної освіти обмежується багатьма **чинниками**: не завжди є вибір альтернативного закладу освіти, матеріально-технічна база не просто слабка, а взагалі не відповідає вимогам сучасності, більшість шкіл потребує капітального ремонту, сучасне навчально-методичне забезпечення доходить запізно. Гострою є й проблема кадрового забезпечення.

Економічні та соціокультурні особливості села досить специфічні й не завжди сприяють формуванню мотивації до навчання в усіх дітей. А тому перед керівниками, педагогічними колективами сільських шкіл стоїть складне завдання — створити такі умови, щоб кожен учень, яким би посереднім не був рівень його здібностей, реалізував себе в чомусь, зміг досягти успіху, адже впевненість у собі, у своїх силах формується в стінах школи.

Проблема полягає в подоланні розриву між реальними освітніми результатами сільського учня і його потребами в одержанні якісних освітніх послуг. Завдання складне, але цілком посильне для виконання.

Особливості виховної роботи в сільській школі визначаються умовами її існування, а саме:

- віддаленість від міських культурних центрів;
- недостатня кількість психологічних служб;
- нестача спеціалістів-організаторів позакласної роботи;
- слабка матеріально-технічна база й ін.

Виховна функція сільської школи в сучасних умовах невпинно зростає. Простежується **закономірність**: що складніші умови організації виховної роботи, то більш строгий науковий підхід потрібен для організації виховного процесу. Зниження матеріального рівня життя й кількості сільського населення, мала насиченість класів, велика різниця в кількості дітей між класами чи відсутність дітей одного року народження вимагають модернізації управління виховним процесом у сільській школі. Але його якість залежить і від зовнішніх чинників (діяльності сільської ради, громади, районної бібліотеки, будинку культури, позашкільних закладів та ін.).

Та головне, на що мають спрямовуватися зовнішні і внутрішні складники виховного процесу, це

формування в сільського учня ключових життєвих компетентностей і позитивного ставлення до життя.

Серед різноманітних **форм організації виховної роботи** в навчальних закладах сільської місцевості є найбільш уживані та ефективні. По-перше, це створення виховного центру, що має відповідні структурні підрозділи (позашкільні та спортивно-оздоровчі заклади, заклади культури, бібліотеки, музеї, виробничі комплекси тощо). До нього може належати система взаємопов'язаних навчально-виховних закладів, які задовольняють навчальні, виховні, оздоровчі та культурні потреби всього дитячого сільського населення.

Убезпечити учнів від негативного впливу соціуму допоможе розроблення моделі випускника школи та створення програм виховання школяра, які відбивають новий гуманістичний напрям у виховній діяльності шкільних педагогів та докорінні зміни в соціальному житті країни, сприяють організації виховання з позиції загальнолюдської культури.

Одним з **основних недоліків** нинішньої системи освіти в сільській місцевості є суперечність між потребою забезпечити широкий спектр освітніх послуг достатнього рівня якості й неможливістю це зроби́ти: для кожної сільської школи. Суттєві труднощі в роботі сільських учителів зумовлені специфікою малокомплектних шкіл, відмінністю їхньої структури, режимів навчання. Класно-урочна система організації навчання й виховання в разі низької наповнюваності класів є малоефективною. Треба відпрацьовувати оригінальні методичні програми роботи з малими групами учнів, організовувати навчання й виховання учнів за індивідуальними планами, створювати нові навчально-методичні комплекси, адекватні умовам сільського середовища.

Компенсувати вади шкіл із малою наповнюваністю класів можливо лише шляхом принципової зміни організації та підвищення ефективності навчально-виховнош процесу. Сільський учитель мусить досконало володіти методикою організації виховного процесу, в основу якої покладено індивідуальне виховання.

За наявності комп'ютерного класу або кількох потужних мультимедійних комп'ютерів можуть бути створені умови й надані більші організаційні можливості для залучення дітей до навчально-виховної діяльності. Використання комп'ютерів із відповідним програмним забезпеченням уможливує застосування нової індивідуалізованої технології організації процесу навчання кожного учня.

У поданих на Всеукраїнський фестиваль моделей розвитку сільських шкіл проєктах найбільшу зацікавленість викликають моделі середовищ, де в нових умовах господарювання, з новими акцентами реалізується *класична місія сільської школи — бути соціокультурним центром ста*. У них досягається взаємодія і організація творчої діяльності педагогів та учнів на основі гуманізму, створення своєрідного духу школи. Багато сільських шкіл прагнуть створити нові моделі профільного навчання з орієнтацією на сільськогосподарські професії в нових економічних умовах. Школа майбутнього матиме широке поле для здійснення найсміливіших намірів, якщо продуктивно

об'єднати зусилля творчої практики, що проєктує педагогічну науку, з належною фінансово-ресурсною та суспільною підтримкою системи закладів саме сільського регіону.

Школа майбутнього, у якій вся виховна діяльність будуватиметься на гуманістичних засадах, неможлива без упровадження *інноваційних технологій та нових форм і методів роботи*.

Проектна діяльність в освітніх закладах сільської місцевості

Проектна технологія нині набуває великої популярності саме в позаурочній виховній роботі. Розгляньмо переваги застосування проектною діяльністю в закладах освіти сільської місцевості. Проектна діяльність сприяє розвитку багатьох якостей особистості, у тому числі і якостей особистості вчителя.

Перелік умінь особистості, які розвиваються в процесі організації проектною діяльністю, подані в таблиці.

Таблиця

Комплексні вміння особистості	Вплив проектною діяльністю на розвиток особистісних умінь
Уміння, пов'язані з розвитком інтересу	<ul style="list-style-type: none"> Аналіз власних інтересів; виявлення, знаходження нових ідей та інтересів на основі раніше здобутих знань; зіставлення й порівняння власних можливостей та інтересів; відстоювання власних інтересів
Уміння в різних видах діяльності	<ul style="list-style-type: none"> Визначення видів діяльності, які сприяють пізнанню; формулювання питань і визначення мети стосовно кожного виду діяльності; розширення кругозору та набуття практичних навичок у певному виді діяльності
Уміння вибирати вид найкориснішої для особистості діяльності	<ul style="list-style-type: none"> Пошуки сфери самостійної діяльності; визначення та вибір корисного виду діяльності; знаходження оптимальних шляхів та способів виконання запланованої діяльності; обґрунтований вибір дій та засобів для практичного застосування знань
Уміння підготуватися до практичної роботи	<ul style="list-style-type: none"> Визначення особистих завдань у практичній роботі; чітке визначення мети діяльності; визначення та обґрунтування кроків для здійснення практичних дій
Уміння визначити умови практичної діяльності	<ul style="list-style-type: none"> Формулювання та вибір умов практичної діяльності; планування відповідно до них практичних дій; знаходження оптимального місця для здійснення роботи
Уміння організувати власну діяльність	<ul style="list-style-type: none"> Формулювання мети діяльності; планування практичних дій; знаходження прорахунків та переваг у власній діяльності
Уміння оцінити результати практичної діяльності	<ul style="list-style-type: none"> Розроблення критеріїв оцінювання проєкту; оформлення результатів роботи і їх презентація; захист власних досягнень і оцінювання результатів
Уміння робити висновки з результатів власної діяльності	<ul style="list-style-type: none"> Визначення мети майбутньої діяльності на основі набутих проєктних умінь; пояснення позитивних та негативних результатів; оцінювання власного внеску в роботу й участі інших у проєктній діяльності; зміна ставлення до роботи чи поведінки в ході діяльності

Закінчення

Комплексні вміння особистості	Складники вмінь особистості
Уміння виявити особистісне ставлення до практичної діяльності	<ul style="list-style-type: none"> • Усвідомлення значення практичної роботи; • оцінювання власного розвитку в процесі навчання та підготовки проектів
Уміння визначити суспільну цінність проектної діяльності	<ul style="list-style-type: none"> • Усвідомлення суспільного значення практичних дій; • оцінювання користі своєї роботи для суспільства
Уміння оцінити рівень особистісних якостей	<ul style="list-style-type: none"> • Визначення рівня особистісних досягнень; • розуміння власного інтелектуального зростання; • оцінювання впливу діяльності на особистісне зростання

Ще на початку ХХ ст. один із засновників методу проектів У. Кілпатрик визначив **принципи проектної діяльності**, серед яких:

- добровільний вибір виду діяльності школярем;
- урахування інтересів та психологічних особливостей певної вікової групи учнів;
- доступність завдання й доведення роботи до логічного завершення;
- формування основ культури праці: якісне виготовлення та естетичне оформлення об'єктів; корисність і значущість виконаних проектів; дотримання правил безпеки праці.

Найзагальнішими **завданнями проектної діяльності** нині є:

- набуття учнями досвіду практичної та експериментальної, дослідницької діяльності, застосування інань у подальшому пізнанні світу;
- формування в учнів ціннісних орієнтацій, наукового світогляду, потреби навчатися протягом усього життя.

Отже, **проектно-технологічна діяльність учителя** — це набір операцій для реалізації педагогічного проекту й засіб саморозвитку її суб'єктів, оскільки вона створює розвивальне середовище, яке мотивує розширення новими знаннями її учасників. Проектно-технологічна діяльність об'єднує творчий потенціал людей, тому її можна віднести до **нового типу організаційної культури діяльності** — **проектно-технологічної**.

Особливості позаурочних проектів

Позаурочні учнівські проекти спрямовані на організацію позанавчальної діяльності школярів, задоволення їхніх потреб та вирішення проблем сьогодення. Вирішення проблем позаурочних проектів вирішує багато аспектів, пов'язаних із роботою класних керівників. Організація позаурочної проектної діяльності в **сільській місцевості** має такі **переваги**:

- урізноманітнення дозвілля та задоволення інтересів дітей у сферах науки, техніки, мистецтва, спорту поза межами шкільної програми;
- формування шкільного колективу: розвиток дружніх, творчих стосунків між учнями;
- охоплення проектною діяльністю великої кількості дітей різного віку, які мають спільні інтереси;
- налагодження контактів із позашкільними установами, підприємствами, організаціями,

розширення ефективності їх взаємодії та встановлення нових ділових контактів;

- залучення до проектної діяльності батьківської громадськості, налагодження співпраці дорослих і дітей;
- виховання таких важливих якостей учнів, як взаємодія, взаємодопомога, самовдосконалення, самореалізація та ін.;
- залучення до змістовної позаурочної діяльності учнів усіх соціальних категорій, особливо важковиховуваних, дітей із багатодітних сімей, дітей-сиріт;
- зростання активності, творчості, цілеспрямованості, наполегливості учнів;
- формування вміння учнів самостійно вирішувати актуальні, важливі для себе проблеми;
- розвиток інтелектуальних здібностей, смаків, інтересів;
- підвищення відповідальності учнів за власну роботу, розвиток уміння планувати, цілеспрямовано, наполегливо працювати, самостійно приймати рішення й оцінювати результати своєї діяльності.

Переваги позаурочних проектів:

- тематика їх спрямована на урізноманітнення дозвілля та задоволення інтересів дітей у тих сферах діяльності, що не входять до шкільної програми;
- кількість учасників проекту необмежена, бо саме позаурочні проекти допомагають охопити не тільки клас, паралель, а й увесь учнівський колектив;

- виконання роботи сприяє становленню дружніх, творчих стосунків між дітьми;

- можливість співпраці з позашкільними установами, підприємствами, організаціями, що значно розширює ефективність їхньої взаємодії, сприяє встановленню нових ділових контактів тощо;

- можливість використання проектів різного типу, особливо творчих, пригодницьких, ігрових, рольово-ігрових, спортивних, музичних ТОЦО.

Проектну діяльність учнів можуть організувати не тільки вчителі-предметники, а й класні керівники, педагоги-організатори та заступники директорів із виховної роботи.

Учні, виконуючи позаурочні проекти, набувають досвіду вирішення проблем у майбутньому самотійному житті, це сприяє їхній *соціалізації*.

Щоб залучити кожного учня до активної пізнавальної та пошукової діяльності, потрібно створити *адекватне навчально-виховне середовище*, яке забезпечувало б можливість вільного доступу до різних джерел інформації, спілкування з однолітками, спільну роботу під час вирішення повсякденних проблем.

Аби зацікавити дітей у проектній позаурочній діяльності, **керівник проектів мусить нам 'ятати:**

- найважливішою умовою участі дітей у виконанні проекту є їх зацікавленість;

- вирішальну роль відіграє тематика самого проекту, яку повинні обирати самі діти;

- свою роль у проектній діяльності учні вирішують самотійно, без наполягання вчителя;

- кожен учасник проекту повинен добре усвідомлювати значущість, корисність та доцільність виконаної роботи;

- розподіл дітей на проектні групи та планове виконання завдань також мають здійснюватися добровільно, без будь-якого примусу.

Темою позаурочних проектів можуть бути:

- школа (її історія, минуле й майбутнє, комфортні умови для навчання, оформлення школи, кабінетів, музеїв тощо);

- шкільний двір, шкільний сад, майстерні;

- шкільна форма, шкільна газета, інформаційний центр (прес-центр), радіовузол тощо;

- обов'язки школяра, пам'ятки активу, шкільне законодавство;

- шкільні гуртки, секції, клуби (історія та майбутнє);

- шкільні традиції, династії, дозвілля;

- країна, батьки, родина, родовід;

- проблеми спілкування, дружби, кохання, взаємин між однолітками;

- мода й зовнішність людини;

- світ навколо мене (хто я, я і дорослі, я і вчителі, я і мої друзі);

- екологічні проблеми міста, району, країни;

- флора і фауна міста, країни, регіону;

- історичні й культурні пам'ятки рідного краю;

- народознавство, звичаї і традиції українського народу, ремесла й ужиткове мистецтво, народні майстри нашого краю;

- світ професій;

- шкідливі звички та їх вплив на організм людини;

- культурні традиції мого міста, села;

- милосердя, ввічливість, толерантність і допомога довколишнім людям;

- історія мистецтва: театральне, музичне, образотворче та кіномистецтво;

- світ фантастики і мрій;

- школа майбутнього, місто майбутнього;

- людські досягнення й можливості;

- подорожі до країн світу й ін.

Сьогодні поле педагогічних інновацій безмежне, і вчитель сільської школи може організовувати різноманітні виховні заходи, застосовуючи при цьому той інструментарій, який вважає найдійовішим у межах гуманістичного виховання.

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн. — К Либідь, 2003. — Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: Наук.-практ. засади.

2. Бех І. Д. Концепція виховання гуманістичні цінностей учнів. До факультативного курсу «Основ* гуманістичної моралі» // Шкільний світ. — 2005. — № 45

3. Кондратова Л. Г. Організація проектної діяльності учнів в позаурочний час. — Х.: Основа, 2009.

4. Левитес Д. Г. Теория и практика конструирования собственных технологий обучения. — М.: Изд-во Московского психолого-соц. ин-та; Воронеж: МОДЭК, 200:

5. Лисенко О. М. Виховання гуманістично спрямован: особистості підлітка у позаурочний час: дис. ... кан _наук: 13.00.07. — 2008.

Підготовлено за матеріалами: Ястребова В. Я Варецька О. В., Гащенко І. О., Кондратова Л. Г Феномен сільської школи в освітньому процесі. - України: Наук.-метод. посіб. — Запоріжжя, 20.1